

De mai bine de o lună de zile, stagiunea teatrală e pe sfârșite. Mai precis, de la încheierea Concursului Național, în a cărui înfruntare, teatrele au consumat, parcă, toată rezerva lor de energie anuală. Chiar de a doua zi, oboseala a început să cuprindă teatre și public, a început să se simtă moțâiala, și să se producă, irepresibil, căseatul. cu mîna, abia-abia dusă la gură. De pe la începutul lunii mai, pînă acum, să tot fi fost, în București, vreo două, trei premiere, și încă din acelea pe care teatrele le dau, ba pentru pregătirea unui turneu, ba pentru „grădina“, ba pentru realizarea numerică formală a planului : premiere de lichidare, premiere-pijama.

E vară : somn liniștit al teatrelor, în dulcea noapte bucureșteană, de catifea albastră...

Puțină insomnie, totuși, n-ar strica. Nu insomnie de remușcări și temeri, insomnie a conștiințelor păcătoase, — căci oamenii noștri de teatru au făcut, în ansamblu, treabă bună, iar conștiința lor poate fi o pernă curată. Ci o insomnie de meditație, de neliniște rodnică, a conștiințelor care nu se împacă niciodată cu imobilitatea, cu inerția, cu legea confortabilă și mediocră care spune că „mai binele“ ar fi dușmanul „binelui“. Opera de artă — spunea cineva — este etern perfectibilă, opera de cultură nu cunoaște altă lege decît a progresului, munca este condusă de o ineputabilă cerință de ameliorare. Mișcarea noastră teatrală, care a făcut atît de mult, are încă și mai mult de făcut.

Stagiunea care se încheie, care s-a încheiat, stagiune de nivel foarte mulțumitor, a fost în cea mai mare măsură stimulată de frumoasa și ambițioasă aspirație a teatrelor de a participa cu onoare la sărbătorirea aniversării partidului. Dramaturgia și teatrul s-au angajat, cu toate forțele lor, într-o emulație sinceră și intensă, ale cărei rezultate, în ambele domenii, s-au dovedit bogate, și, multe dintre ele, durabile. Dacă închiderea stagiunii ar fi coincis cu Concursul Național, — așa cum întreaea a doua parte a sa a coincis cu „Zilele dramaturgiei“ desfășurate în toată țara — am fi avut un final în apoteoză. Cortina s-ar fi lăsat asupra unui moment de teatru, și asupra unei realizări de teatru, în al cărui cuprins, în a căror imagine, am fi putut găsi o corespondență — chiar dacă nu deplină — și un răspuns — chiar dacă nu totdeauna satisfăcător, răspicat, limpede — la toate cerințele și așteptările fundamentale și permanente ale publicului, ale culturii, ale artei noastre teatrale.

Ce a condus mișcarea noastră teatrală spre acel moment, ce a fost decisiv în producerea acelei realizări ? Elanul, devotamentul, adică mobilizarea creatoare a ceea ce este fundamental cetățenesc, patriotic, partinic, în conștiința dramaturgilor și a tuturor oamenilor noștri de teatru, în conștiința unanimă.

Din această sursă, așadar, — și fără a neglija, cituși de puțin, gradele foarte diferite ale realizării artistice-estetice — s-a dovedit încă odată, la scară vastă și variată, că poate crește teatrul pe care îl dorește cei mai mulți, teatrul care corespunde realității, nevoilor și aspirațiilor vieții noastre a tuturor, pe toate planurile ei, teatrul care ne trebuie.

Din alte surse, cum ar fi aceea a eclecticismului filozofic, a estetismului liber și autonom, a curiozității snobe sau a gustului subiectiv și imitativ, s-a dovedit că nu se poate ivi decît un teatru pe care îl dorește mult mai puțini, și chiar un teatru pe care nu îl dorește nimeni : căci — să ne înțelegem bine — un pumn de citeva mii de oameni care încearcă, sau simulează că încearcă, în fața nu știu căror descoperiri de cugetare sau „noutăți“ estetice, delicii ermetice, inaccesibile și incomunicabile, ei bine, aceste citeva mii de oameni însemnează nimeni, într-o țară al cărei teatru a fost creat și este întreținut cu profundă generozitate și grele sacrificii materiale numai pentru a se adresa multor oameni, multor milioane de oameni. (Mai e nevoie să spunem că și mulți oameni, milioane de oameni, pot însemna nimic și nimeni, dacă teatrul i-ar aduna pentru a aplauda opere de calitate proastă, sărace în idei și idealuri, fricoase în angajare, facile în efort intelectual, mincinoase în sfera sufletului, echovoce sau direct provocatoare în planul moralității, vulgare și sălbătice în domeniul limbii ?)

Dar prilejuri stimulative și purificatoare ca acela al serbărilor Aniversării nu se pot ivi în fiecare zi, și, evident, nici măcar în fiecare an. Indispensabil este — după

cum spunea luna trecută — să păstrăm, ca stare naturală permanentă, elanul conștiinței partinic-civic-patriotice, la același grad de intensitate, și să-i dăm prioritate în toate orientările teatrului nostru, în cele de perspectivă mai îndelungată, ca și în cele de fiecare zi.

Toate acestea ne readuc, practic, dar ne readuc și, oportun, în clipa dintre două stagioni, la problema repertoriului. Ajunge-vom să scriem aceste două cuvinte cu majusculă? Ajunge-vom s-o considerăm eternă și irezolvabilă, spin iritativ al oricărei discuții despre teatru, al oricărei priviri aruncate asupra teatrului, ba chiar al oricărei prezențe, de pură plăcere, a teatrului în viața noastră? Desigur că eternă, pentru că irezolvabilă, și totuși, de neînălțurat, — problema repertoriilor nu va deveni. Dar permanentă, pentru că mereu deschisă dezvoltării neîncetate a culturii, creșterii de exigență a publicului, noilor imperative ale istoriei, și contribuției nestăvilite a dramaturgiei originale și universale — va rămâne.

Deci, fără lehamite și fără complexe, să vorbim, și, mai ales, să ne ocupăm, și să ne preocupăm, de repertoriu. E tot ce poate fi mai firesc, e tot ce poate fi mai necesar.

Excepționalul și fecundul stimulent care a fost, pentru dramaturgie, Aniversarea Partidului, poate și trebuie să constituie o solidă bază de plecare pentru întocmirea repertoriului viitoarelor stagioni. S-a dovedit din plin că există forțe, cunoscute și încă necunoscute, care pot fi conduse, care pot fi, în orice caz, chemate, spre a crea o dramaturgie românească a epocii noastre, care-și poate pune toate problemele vieții, istoriei și culturii române, în cadrul estetic al unui realism sănătos, larg și suplu, apt de o neîncetată înnoire din adincuri. Scopuri nobile, idei clare, îndrăzneală intelectuală, generoasă și pură aspirație morală, limbă vie, bogată și aleasă, se dovedesc a putea crea baza cea mai solidă și cea mai vastă, pentru edificarea unei dramaturgii cu adevărat specifice, și cu adevărat contemporană (termenul „modern“ a devenit inutilizabil), de o mare capacitate educativă, și de o incontestabilă forță a atitudinii, a angajării.

Desigur că acesta este drumul pe care teatrele noastre trebuie să meargă în lucrarea lor cu autorii, gândindu-se numai la misiunea lor, — a teatrelor, ca și a autorilor — și nu la revendicările, sau măcar așteptările, citorva mii de snobi, care vor o dramaturgie și un teatru de mandarinat intelectual și estetic, justificat numai prin iresponsabilul decret al modei, dar cu totul indiferent la un mare imperativ de cultură populară.

Desigur, în plus, că numai pe acest drum putem păși spre lumea mare, și putem primi lumea mare, în mersul ei spre noi. Dramaturgia și teatrul nostru trebuie să iasă în largul lumii, pentru a se afirma ca atare, nu pentru a se masca și costuma la garderoba universalității. Iar marea variație a lumii nu poate fi chemată spre noi pentru a ne supune toanelor, țifnelor și demiterilor sale, ci pentru a fi cunoscută prin delimitare, și filtrată în valori adevărate. Există, fără îndoială, un fenomen de sincronism al civilizațiilor, culturilor și artelor pe care însă nu-l putem cu nici un preț concepe ca pe un fenomen de receptivitate oarbă și nu de respingere lucidă, de pasivitate complexată și nu de rezistență sănătoasă. Sincronismul erorilor și degenerărilor este o pură aberație imitativă, forța de radiație a valorilor autentice și majore nu poate fi împiedicată prin poluarea atmosferei culturale, așa cum se întâmplă, pare-se, cu forța radiației solare împiedicată de poluarea atmosferei terestre: Oh! Calcutta cu toți autorii ei, nu poate radia mai puternic decât Berenice a lui Racine, sau decât Danton al lui Camil Petrescu. Iar publicul se consolează, credem noi, destul de ușor, de a nu fi văzut încă En attendant Godot. atita vreme cît teatrele noastre nu s-au gândit încă să-i ofere Faust. Desigur că, la o selecție lipsită de discernămint, fenomenul modei primează asupra fenomenului valorii durabile, și că, alunecind pe această pantă, dramaturgi și oameni de teatru se intimidează, se contagiază și se fascinează reciproc, cu „ultimul strigăt“.

Ar fi momentul, poate, să ne mai eliberăm și de sub fascinația cuvintului „experiment“, care a cam început să producă în literatură și în teatru, efecte excesive. În fața publicului nu există „experiment“, căci acesta s-ar efectua, în fond, pe spinarea publicului, ceea ce nu e admisibil decât în limitele teatrului comercial. De altfel, în artă, ca și în toate domeniile, nu există „experiment“, decât în faza laboratorului, adică a căutării care precede opera, a căutării ne-publice. Nici un artist adevărat, dintre cei mai îndrăzneți, dintre cei mai novatori, nu a afirmat vreodată că opera sa este de „experiment“, ci a afirmat-o drept operă, tocmai pentru că depășise cu totul riscurile experimentului. „Teatru de experiment“, cu public (și cu subvenție) este o contradicție fundamentală, inadmisibilă.

Acestea sînt doar cîteva idei, pe care le propunem spre meditație dramaturgilor și oamenilor de teatru, în momentul în care se încheie o stagionă, cu gîndul la stagiunea viitoare, la stagiunile viitoare.